

קַתְרִיסִים

כתב עת לביקורת
במדעי הרוח והחברה

גיליון 21, אביב תשע"ד

העורכים: עמוס אדלהייט, יוחנן גלוקר, אלון הראל, דורון מנדלס,
יהודה פרידלנדר

מועצת המערכת: רחל בירנבאום, דוד בר־גל, משה גיל, איל זמיר,
אסא כשר, ששון סומך, עמנואל סיון, מנחם פרידמן, אלישע קימרון,
אהרן קנטורוביץ, חנה רוזן, משה שוקר, מאיר שטרנברג, ראובן
שיינדלין, דניאל שפרבר

כתובת המערכת: מצרף, אצל יוחנן גלוקר, רחוב בן גוריון 60ב', כפר
סבא 4420411

דואר אלקטרוני: info@katharsis.co.il

בקרו באתר שלנו: www.katharsis.co.il

המ"ל: מצרף – עמותה מס' 4-192-041-58

יוצא לאור על-ידי הוצאת כרמל, ת"ד 43092, ירושלים 9143002
ובסיוע משרד המדע, התרבות והספורט, מנהל התרבות והאמנויות.

© כל הזכויות שמורות, 2014

הבהרת תעלומה

על חלופי התגובות בעניין הביקורת של פרופ' ש"ז הבלין לספרו של ד"ר ב' בראון על החזון איש ויושר אקדמי

בחוברת 18 פורסם מאמר ביקורת שלי על ספרו של ד"ר ב' בראון 'החזון איש'. בחוברת שלאחריה 19 פורסמה תגובת ד"ר בראון ותגובה חוזרת שלי. בקריאה נוספת של הנ"ל לאחר שנדפסה החוברת התגלתה תופעה מביכה ו**מצערת** מאוד שחלה בתגובת בראון.

קוראים חדי-עין עשויים לתמוה על ציטוטים של קטעים מתוך תגובתו של ד"ר בראון שעליהם מגיב פרופ' הבלין והנה במקור – בתגובתו של ד"ר בראון – הדברים אינם! ההסבר לכך הוא שהמחבר – ד"ר בראון שינה את נוסח תגובתו בסתר, והצליח להחדירה למערכת בלא להודיע על השנוי, וממילא גם ללא ידיעת המבקר – פרופ' הבלין, שהתייחס לנוסח המקורי של תגובת ד"ר בראון כפי שקיבל מהמערכת!

לפי מדיניות כתב העת (ראה חוברת 19 עמ' 7), ניתנת למחבר הספר המבוקר אפשרות להגיב על מאמר הביקורת. למבקר ניתנת האפשרות לראות את התגובה בטרם פרסומה ולהגיב עליה באותה חוברת, אבל אין המערכת מאפשרת למחבר לראות את תגובת המבקר על תגובתו לפני הפרסום.

במקרה שלנו, אולי השיג המחבר בערמה את נוסח תגובת המבקר, ולפיה שינה את נוסח תגובתו¹, והצליח להכניס למערכת נוסח חדש של תגובתו, מבלי ליידע את המערכת שהנוסח שונה, וממילא גם בלא שייודע למבקר, שהגיב לתגובת המחבר כפי שקבל מהמערכת,

1 אין לכך הוכחה חותכת, אך זו הסתברות קרובה, שאילולא כן, מדוע הסתיר המחבר את מעשיו והכשיל את המערכת ואת המבקר?

ולפיכך נוסח תגובת המבקר שפורסמה נשאר כפי שהיה בטרם שונתה תגובת המחבר. וזה פתרון התעלומה של ציטוט שאינו קיים כעת בנוסח דברי המחבר ('המתוקנים'). ועוד, כתוצאה מכך לא התאפשר למבקר להגיב על הנוסח החדש שהצליח המחבר להחדיר למערכת, ובו שרוב דברים נוספים וכדלהלן. נראה שזה מעשה אשר לא ייעשה, וסותר מכל וכל את דברי המחבר על אהבת האמת שלו, ועל חפצו העז בחקר האמת!

הקטע בנוסח שנשלח למערכת בראשונה ושהומצא למבקר: בשולי דברים אלה אעיר על תמיהה נוספת הקשורה לגראדה: המבקר טרח ותרגם את שירו של גראדה 'עלעגיע אויפ'ן חזון איש' תרגום מילולי (לא אמנותי), ושיבץ את תרגומו בסוף מאמר הביקורת (עמ' 68-71), וזאת כאשר כבר מצוי תרגום אמנותי יפה של שמשון מלצר על שיר זה. **ניחא שלא הכיר את תרגומו של מלצר, אך גם אני הבאתי כמה שורות מן השיר ומתרגומו בתוך ספרי (עמ' 239), שאותו היה המבקר אמור לקרוא בקפידה, כדין מבקר בעל גישה פילולוגית קפדנית. ככל הנראה הוא לא שם לבו אליהן.**

והנה הנוסח החדש של הקטע (שהורד ממעלתו בגוף המאמר והושם בהערה, אבל המחבר לא שם לב שלאור זה אין מקום ל'תמיהה נוספת'!), שהוחלף ונדפס בחוברת:

הערה 26:

בשולי דברים אלה אעיר על תמיהה נוספת הקשורה לגראדה: המבקר טרח ותרגם את שירו של גראדה 'עלעגיע אויפ'ן חזון איש' תרגום מילולי, לא אמנותי, ושיבץ את תרגומו בסוף מאמר הביקורת (עמ' 68-71) וזאת כאשר כבר מצוי תרגום אמנותי יפה של שמשון מלצר על שיר זה (חיים גראדע, 'עלעגיע אויפ'ן חזון איש', בתוך: *אויף מיין וועג צו דיר*) עם תרגומיהם של יוסף אחאי, שמשון מלצר, בנימין טנא וזלמן שזר (תל אביב תשכ"ט, עמ' 36-41). לטענתו עשה כן מאחר שהשתכנע, לאחר קריאת התרגום של מלצר (אותו הוא מייחס למלצר ולטנא) כי תרגומו שלו קולע יותר לרוחם של המשורר ושל רבו (מאמר הביקורת, עמ' 68). מעבר לתמיהה איך אפשר

לדון בחדא מחתא את רוחו של גראדה ואת רוחו של החזון איש, נראה כי יש מקום להרהר אחר הערכה זו של המבקר. נהג המחבר כאן כדרך העיתונאים, לזרוק באוויר אמירות ריקות, ללא כל ביסוס אפילו לא לכאורה. כמובן שאין כאן המקום ולא הצורך להתנצח עם הקביעה הריקה, שכבוד המחבר נראה לו להרהר אחר הערכתי, ולא עם הרמז הבזוי: 'לטענתו', כלומר שאינו מאמין לדברי, אך שכח לומר לאיזה חלק אינו מאמין ומה מהדברים הוא רק 'טענה' שלי. הלוא אמרתי בפירוש כי א' תרגמתי את גראדה בטרם ראיתי את תרגומו של מלצר (לקראת כינוס חוקרים במדעי היהדות שנערך באוניברסיטת וילנא, בשנת תשס"ה/2005, ואף פורסם באחד הפורומים שברשת הוירטואלית בשנת 2007). ב' גם אחר שראיתי ששמשון מלצר, כבר תרגם שיר זה הדפסתי את תרגומי מהסיבה שביארתי (אין לי עניין להרחיב ולנתח את דברי המחבר, המגלים שעל אף טרחתו הרבה בחיבור על החזון איש, לא הבין לרוחם של החזו"א ושל תלמידו חיים גראדה, ולא על הקרבה ברוחם, על אף שדרכיהם נפרדו, כפי שהדגיש המשורר עצמו, וכפי שמבטא המשורר בשירו־קינתו, בו הוא מגלה את פנימיותו ונימי נפשו ויחסו־קרבתו לרבו, ואציין לדוגמה לביטוי 'שבתי' שמי שאינו בקי בהליכות אנשי נובו הרדוקו לרוחם אינו מבין את משמעותו. אין ספק שכתיבתו של גראדה ספוגה בביטויי עולם התורה הליטאי מושגיו והליכותיו).

עניין שני שבו שינה, הוא לגבי טענתו שהרב ר"א וסרמן ציטט פסוק שלא כצורתו, ואף רמז שכאילו הייתה זו דרכו, לא לדייק בהבאות ואולי אף לסלף כדי להתאים הציטוט לדבריו.

במקור (הערה 22):

בעניין זה נגרר המבקר אחריי, ואילו אני נגררתי אחרי פייקאד'. לאמיתו של דבר, חלק גדול מן הטקסטים של 'עקבתא דמשיחא' לקוחים גם הם מ'ביאורי אגדות על דרך הפשט' שבסוף 'קובץ הערות', וממאמר 'עקבתא דמשיחא' שפורסם בסוף קובץ שיעורים (ברנוביץ', שנות השלושים), שנדפסו כולם בעברית. בשלהי תרצ"ח, בימי מסעו בארצות הברית, החליט לכתוב את הדברים בצורה מסודרת וביידיש וכך נולד

קונטרס 'עקבתא דמשיחא', שראה אור בתרצ"ט (אהרן סורסקי, אור אלחנן, ירושלים תשנ"ח, כרך ב, עמ' ריח, רכב). הנ"ל הוחלף בנוסח החדש שנדפס (הערה 22):

הגרעין הראשוני של קונטרס 'עקבתא דמשיחא' הוא מאמר 'עקבתא דמשיחא' שפורסם בסוף ספר קובץ שיעורים (ברנוביץ, שנות השלשים), ונדפס בעברית. בשלהי תרצ"ח, בימי מסעו לארצות הברית, החליט הרב וסרמן לכתוב את הדברים בצורה נרחבת יותר וביידיש, וכך נולד קונטרס 'עקבתא דמשיחא', שראה אור בתרצ"ט (אהרן סורסקי, אור אלחנן, ירושלים תרנ"ח, כרך ב, עמ' ריח, רכב).

ונוספה הערה חדשה (23):

את כל מאמריו הרעיוניים האחרים כתב הרב וסרמן בעברית, ואילו את הקונטרס הזה כתב באופן חריג באנגלית [! שז"ה] כדי שיוכל להיקרא על ידי יהודי ארצות הברית, בשעה שביקר אצלם (סורסקי שם). [כוונתו לספרו של אהרן סורסקי, אור אלחנן, כרך ב, עמ' ריח, רכב, שז"ה].

כדי לפשט את הדיון, אתאר רק את עיקרו.

המחבר ציטט קטע מדברי ר' אלחנן כשלדבריו הוא מצטט מ'עקבתא דמשיחא', אך לאמתו של דבר מקור הציטוט אינו שם, ובטעות החליף המחבר את הקונטרס הזה עם קונטרס אחר בשם 'זכור ימות עולם', שבו מופיע מקור הציטוט הזה.

לא מובן מדוע הוא ממשיך לעסוק בעניין הקונטרס 'עקבתא דמשיחא', שאינו נוגע לדיון כאן ולא נזכר אלא בשל שגיאת המחבר. כנראה לא הבין המחבר, גם לאחר ההתייחסות השלישית, את הבעיה הביבליוגרפית ובידור. הבעיה היא בעניין הדפסתו הראשונה של הקונטרס 'זכור ימות עולם' שהוא קונטרס בפני עצמו. הוא לא הבין שהספר 'קובץ הערות' והקונטרס 'זכור ימות עולם' אינם ספר אחד, ולא ברור באיזה מהמהדורות האחרונות צורף הקונטרס 'זכור ימות עולם' כאחד מהנספחים לספר קובץ הערות. על טעותו זו אינו מגיב כלל ואינו מתנצל.

האמור בהערה 23 היא סברת בטן בלבד, אין לה יסוד וגם כוללת דברים שגויים לגמרי, וסבור שדי בכך לבטל את ההשערה שהקונטרס

זכור ימות עולם' היה כתוב בתחילה ביידיש. הוא אינו מתייחס כלל לשרידי המלה ביידיש שנותרה בטקסט והמעידה על לבטי המתרגם שגרמו לו לא לכוון לפסוק הנכון, שעל זה נשענת ההשערה שזה טקסט מתורגם מיידיש.

בהערה 23 ברא חדשות בארץ, ולא מובן כלל איך נשתרבבה לכאן השפה האנגלית, וכמובן הקונטרס לא נכתב ולא פורסם באנגלית כל עיקר, לא בתחילה ולא בסוף ...!

לבסוף, כדי להימנע מדיוני סרק נוספים הנני מודיע שלא טרחתי להשוות בדקדוק, את כל נוסח תגובת המחבר שפורסמה, לנוסח שהיה בידי תחילה ושקיבלתיו מהמערכת, ויתכן שישנם עוד מקומות בהם חלו שנויים, מחיקות והוספות, והבהרתי באה רק כדי להסב את לב הקוראים לקיומה של התופעה הזו, המעידה גם היא בין היתר על כישלון הגישה הסוציולוגית ועל זלזולו בבחינות פילולוגיות וטכסטואליות, ותוצאותיו השגויות, של זלזול זה.

שלמה זלמן הבלין, רח' גבעת שאול 17, ירושלים 95477.

דואר אלקטרוני: avlin7@gmail.com